

Česku hrozí, že přijde o desítky miliard korun z Národního plánu obnovy. Politici situaci podceňují

12.12.2024 - | Transparency International ČR

Politici rádi hovoří o tom, jak se za jejich vlády stane Česko moderním a vyspělým státem. Naposledy v říjnu premiér Petr Fiala ohlásil při představování hospodářské strategie útok Česka na elitní desítku ekonomik Evropské unie.

Důvěra v tyto ambiciózní cíle však dostává na frak v okamžiku, kdy česká vláda tápe při naplňování reformních plánů, které si sama napsala, aby získala významnou finanční podporu od Evropské komise.

Peníze na reformy a investice na zlatém podnose

Národní plán obnovy vznikl jako reakce na pandemii Covidu-19. Jeho cílem je oživit ekonomiky v jednotlivých členských zemích sedmadvacítky, a především urychlit reformy v oblasti digitalizace, energetiky, vzdělávání, sociální péči či zdravotnictví.

Plán vyžadoval, aby 37 % výdajů směřovalo do oblasti klimatu a 20 % výdajů přispělo k posílení digitalizace. Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO) uvádí, že na klimatická opatření nakonec půjde 42,9 % prostředků.

Národní plán obnovy (NPO) zahrnuje desítky reforem a investic v 7 prioritních oblastech různé náročnosti a složitosti. Česká republika chce využít prostředků z NPO pro oživení a odolnost EU, aby se připravila na budoucnost a byla odolnější vůči krizím. NPO definuje nezbytné reformy a investice a Evropská unie poskytne finanční zdroje pro jejich realizaci. NPO nemá za cíl konzervovat stávající stav, ale přinést naší zemi upgrade v mnoha směrech.

Celkem Česká republika může získat 209 miliard korun ve formě dotací a přes 19 miliard ve formě půjček. Všichni vizionáři snící o vyspělém Česku by tedy tento plán měli nutně vnímat jako unikátní šanci, jak českou společnost nasměrovat právě k této metě a snažit se využít tyto prostředky na maximum.

Národní plán obnovy vznikl v letech 2020 a 2021, tedy ještě za minulé vlády Andreje Babiše, a to za velmi netransparentních podmínek. Ze strany TI tehdy zněla silná kritika na účet Ministerstva průmyslu a obchodu, pod vedením tehdejšího ministra Karla Havlíčka (ANO), které plán zaštiťuje.

Mezi negativně hodnocené body patřil omezený přístup pro občanskou společnost, odborné a vědecké instituce a další klíčové aktéry k diskusím, jak tuto obrovskou sumu peněz z NPO efektivně využít.

Současná vláda Petra Fialy dostala možnost NPO v roce 2023 navýšit díky vyššímu příspěvku pro Českou republiku, a přitom aktualizovat seznam investic a reforem. Tehdejší ministr průmyslu a obchodu Josef Síkela (STAN) hrdě prohlašoval, že doplněný plán: „přináší upgrade mnoha oblastí a představuje cestu k lepší budoucnosti Česka“.

Stávající vláda se tak nemůže vymlouvat na to, že by plnila plán, na jehož podobu neměla vliv. Je také

třeba říci, že míra transparentnosti se v průběhu implementace NPO zvýšila.

Nestátní aktéři jsou součástí rady výborů a podvýborů, včetně toho pro transparentnost, který navrhla právě naše nevládní protikorupční organizace, kde mohou dohlížet na jeho naplňování.

Na základě připomínek TI v počátcích implementace NPO Ministerstvo průmyslu a obchodu také zlepšilo zveřejňování podrobnějších informací na webu planobnovy.cz.

Jak se daří Česku plnit milník a čerpat miliardy?

Aby Česká republika získala z NPO maximum finančních prostředků, musí splnit slíbené reformy a proplatit dotace na plánované projekty do roku 2026. Příliš času již tedy nezbyvá.

Aby se vše stihlo, reformy a projekty navržené v rámci plánu by v podstatě měly pomalu směřovat do závěrečné fáze. Pokud někde ještě nezačali s jejich realizací nebo čelí vážnému zpoždění, reálně hrozí, že už se do roku 2026 nestihnou. To může mít závažné dopady na čerpání až desítek miliard z NPO.

Co se může stát, když ČR nebude plnit, co si sama napsala, jsme mohli zaznamenat minulý měsíc. Médii proběhla stručná zpráva, že Evropská komise předběžně schválila proplacení třetí platby ve výši 48 miliard korun.

Málokdo si však všiml, že součástí zprávy byla i informace o zadržení 6,5 miliard za dva nesplněné milníky. První nesplněný milník se týká legislativní úpravy usnadňující zapojení obnovitelných zdrojů energie do distribuční sítě.

Daleko větší problém, na který připadá většina ze zdržované sumy, představuje druhý nesplněný milník, jenž souvisí s reformou dlouhodobé péče. Důvodem je, že vládní koalice s pohodlnou většinou v Poslanecké sněmovně i Senátu, nebyla dosud schopná schválit příslušný zákon, jehož přijetí si sama v plánu stanovila.

V průběhu příštích šesti měsíců se může Česko pokusit některé chybějící části nesplněných milníků ještě doplnit, o část peněz však nejspíše přijde. Odpovědnost za pravděpodobnou ztrátu miliard v takovém případě jednoznačně ponese současná vládní koalice, konkrétně pak ministr práce a sociálních věcí Marian Jurečka (KDU-ČSL).

Jen pro představu, celý plán obsahuje 346 milníků a cílů. S tím, jak se blíží termín pro splnění NPO narůstá nervozita, že podobných reforem a projektů, kvůli kterým se nemusí podařit naplnit některé milníky a které tudíž mohou Česko stát miliardy, je více.

Největší obavy panují zejména u některých infrastrukturních projektů. Zásadní problémy však mohou nastat i v souvislosti s digitalizací stavebního řízení.

Obavy z nevyplacení miliard z NPO byly jedním z hlavních důvodů, proč bývalý ministr pro místní rozvoj Ivan Bartoš (Piráti) spěchal na spuštění nepřipravené digitalizace. Po jeho odvolání vláda připravila novelu – 11. prosince prošla Senátem a aktuálně čeká na podpis prezidenta Petra Pavla – která stavebním úřadům umožní částečně pracovat ve starém režimu.

Tím by ale nemusel být splněn předpoklad u podpořené reformy českého stavebního řízení a hrozí dokonce sankce za to, že ČR po dokončení požadované reformy, a tím pádem jejího zaplacení z evropských peněz, přistoupila k jejímu zrušení – tzv. reform reversal.

Vláda navíc dále ohlásila, že plnou funkčnost systémů digitálního stavebního řízení lze očekávat k 1.

lednu 2028. Tedy dva roky po termínu NPO. V sázce jsou tedy další miliardy, o které může ČR přijít.

Resortní nebo národní zájmy?

Přesto se zdá, že hrozba ztráty až desítek miliard z NPO současné členy vlády příliš neznepokojuje. V případě projektů, u nichž je riziko, že se nestihnou, je přitom možné s Evropskou komisí dojednat změny.

Lze například navýšit financování projektů, které jsou na tom lépe nebo zahrnout financování jiných záměrů, které přispívají k naplnění milníků.

Jednání s Komisí však nebývají snadná ani krátká a trvají často několik měsíců. Pokud tedy někde existují vážné pochybnosti o stavu projektu, je nejvyšší čas je přiznat.

A to je další problém, který ohrožuje řádné naplnění NPO. Vzhledem k tomu, že za splnění slíbených reforem či projektů jsou většinou zodpovědné jednotlivé resorty – tzv. vlastníci komponent – přiznání, že reformu či projekt již nestihnou, může znamenat, že jejich resort přijde o přidělené peníze z NPO ve prospěch ministerstva, které je na tom s naplňováním milníků lépe.

Každé ministerstvo, respektive ministr, si však tradičně hlídá rozpočet, který chce mít co nejvyšší, jelikož od toho se odvíjí jeho vliv, potažmo i možnost „chlubit se“ před volbami, co všechno dokázal zařídit. Tento tradiční resortismus však naráží na zájem vyčerpat NPO podle plánu.

Nejlepším řešením, jak předejít rizikům nesplněných milníků a tím i ztráty potenciálně desítek miliard korun z NPO, je potlačit resortní zájmy ve prospěch zájmu národního.

Zadání od členů vlády jejich úředníkům by tedy mělo znít, ať přestanou rizikové projekty „lakovat na růžovo“ a nebrání se nahradit výrazně zpožděné projekty jinými, byť by to mělo znamenat, že se prostředky přesunou na jiný resort. Tedy nehrát na vlastním ministerském písečku, ale za celý vládní tým.

Blíží se však volby, a to je pro týmovou souhru velká výzva. Uvidíme, jestli se premiérovi Fialovi, který má tak rád fotbal, podaří namotivovat své hráče ve Strakově akademii. Zatím se však zdá, že pro samé vize o vyspělém Česku s vysokými platy nevidí, jakým reálným problémům jeho tým čelí.

<https://www.transparency.cz/cesku-hrozi-ze-prijde-o-desitky-miliard-korun-z-narodniho-planu-obnovy-politici-situaci-podcenuji>